

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОРАХ ТА ЇХ УПРОВАДЖЕННЯ В ПОЛЬЩІ ТА ЧЕХІЇ

EUROPEAN STANDARDS FOR MEDIATION IN CIVIL LEGAL DISPUTES AND THEIR IMPLEMENTATION IN POLAND AND THE CZECH REPUBLIC

Степаненко Т.В., к.ю.н.,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Харківський національний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню деяких стандартів медіації в цивільно-правових спорах та їх реалізації в національному праві Польщі та Чехії. Медіація є одним із визнаних у світовій практиці ефективних способів позасудового вирішення цивільних спорів. Важливим кроком щодо впровадження медіації в Європейському правовому просторі було прийняття Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи «Про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських справах». Директива 2008/52/ЄС встановлює вимоги до проведення процедури медіації у транскордонних цивільних та комерційних справах. Так, Директива 2008/52/ЄС встановлює такі вимоги до процедури медіації: забезпечення якості медіації; забезпечення права суду пропонувати сторонам звернення до медіації; забезпечення виконання угод, досягнутих у результаті медіації; забезпечення конфіденційності медіації; час проведення процедур медіації не включається до строку позовної давності.

Директива 2008/52/ЄС містить зобов'язання держав-членів ЄС щодо впровадження законів та інших нормативних актів, які необхідні для належного виконання положень цієї Директиви. Крім встановлення певних вимог до використання медіації в транскордонних справах, Директива дала імпульс ширшому впровадженню медіації також у внутрішньому праві держав-членів ЄС. Так, у Чехії реалізація цієї Директиви спричинила прийняття Закону № 202/2012 «Про медіацію і внесення змін до деяких законів». У Польщі законодавство про медіацію в цивільних справах було прийнято в 2005 році шляхом внесення змін до Цивільного процесуального кодексу Польщі.

Зроблено висновок, що правові норми Директиви 2008/52/ЄС, що регламентують інститут медіації, досить успішно інтегровано в процесуальне законодавство держав-членів ЄС. Досвід країн ЄС свідчить, що медіація може існувати і застосовуватися як особлива форма врегулювання спорів нарівні і у взаємозв'язку із судовим розглядом.

Ключові слова: медіація, альтернативне вирішення спору, медіатор, угода про медіацію.

The article is devoted to the coverage of some standards of mediation in civil disputes and their implementation in the national law of Poland and the Czech Republic. Mediation is one of the recognized in world practice effective ways of out-of-court settlement of civil disputes. An important step in the introduction of mediation in the European legal area was the adoption of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters. Directive 2008/52 / EC sets out requirements for mediation in cross-border civil and commercial matters. Thus, Directive 2008/52 / EC establishes the following requirements for the mediation procedure: quality assurance of mediation; ensuring the right of the court to offer the parties recourse to mediation; ensuring the implementation of agreements reached as a result of mediation; ensuring the confidentiality of mediation; the time of mediation procedures is not included in the statute of limitations.

Directive 2008/52 / EC contains the obligations of the EU Member States to implement the laws, regulations, and administrative provisions necessary to properly implement the provisions of this Directive. In addition to setting certain requirements for the use of mediation in cross-border disputes, the Directive has given impetus to the wider introduction of mediation in the domestic law of the EU Member States. Thus, in the Czech Republic, the implementation of this Directive has led to the adoption of the Law №202 / 2012 "On Mediation and Amendments to Certain Laws". In Poland, legislation on civil mediation was adopted in 2005 by amending the Polish Code of Civil Procedure.

It is concluded that the legal norms of Directive 2008/52 / EU, which regulate the institution of mediation, have been quite successfully integrated into the procedural legislation of the EU Member States. The experience of EU countries shows that mediation can exist and be used as a special form of dispute resolution on an equal footing and in conjunction with litigation.

Key words: mediation, alternative dispute resolution, mediator, mediation agreement.

Медіація є одним із визнаних у світовій практиці ефективних способів позасудового вирішення цивільних спорів. Як альтернативний спосіб врегулювання правових конфліктів він має низку переваг перед судовою процедурою, таких як швидкість врегулювання спору, прийняття рішення самими сторонами конфлікту, що стимулює добровільне виконання угоди за результатами медіації, налагодження комунікації між сторонами тощо, а також розвантажує судову систему. У країнах, де медіація використовується досить широко, утвердилася думка, що вона є одним із способів, що забезпечують доступ до правосуддя.

У національній правовій системі, хоча медіація існує в Україні вже понад 20 років, інститут медіації все ще перебуває на етапі становлення, дотепер медіація так і не здобула повсюдного поширення та не стала частиною культури врегулювання правових конфліктів. З 2010 року у Верховній Раді України було зареєстровано понад 10 законопроектів щодо медіації, однак жоден не був прийнятий; останній із зареєстрованих – Проект Закону про медіацію № 3504 15 липня 2020 року був прийнятий у першому читанні [1].

Завдання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) як пріоритет-

ної складової частини процесу інтеграції України до ЄС актуалізувало дослідження законодавства ЄС та його держав-членів у сфері реалізації та захисту прав та інтересів людини і громадянина. Зазначене, на нашу думку, зумовлює актуальність дослідження законодавства ЄС про медіацію у сфері цивільно-правових відносин та досвіду його реалізації в правових системах країн Євросоюзу.

Не можна сказати, що питання розроблення та законодавчого закріплення медіації як ефективного механізму вирішення правових конфліктів залишаються поза увагою вітчизняних та зарубіжних дослідників, про що свідчать роботи В.О. Аболоніна, О.В. Белінської, Н.Л. Бондаренко-Зелінської, А.З. Зенкевича, В.В. Землянської, С.І. Калашнікової, Л.В. Мамчур, Ю.Д. Притики, Ю.В. Розман, Т.А. Цувіної, В.Б. Череватюк А.Л. Шилової та інших учених та практиків. Але не можна і стверджувати, що вони знайшли своє остаточне вирішення, оскільки чинне національне законодавство не містить норм, які регулюють інститут медіації, що, відповідно, впливає на ефективність її застосування. Крім того, у згаданих роботах детально не розглядалися питання впровадження в національні законодавства окремих європейських країн актів ЄС щодо процедур медіації в цивільно-правових спорах.

Хоча, на нашу думку, досвід держав-членів ЄС може бути суттєвою допомогою у впровадженні медіації в правову систему України.

Отже, метою цієї роботи є визначення вимог законодавства ЄС щодо нормативної регламентації державами-членами інституту медіації в цивільно-правових справах, а також вивчення досвіду впровадження таких вимог в право окремих країн ЄС, зокрема в аспекті гармонізації процедури медіації з процесуальним законодавством.

Медіація в її сучасному розумінні почала розвиватися в другій половині ХХ століття, і насамперед у країнах англосаксонського права – США, Австралії, Великобританії. З середини 80-х років ХХ століття медіація поступово стала поширюватися і в Європі. Були прийняті і документи міжнародного рівня: Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Про сімейну медіацію» № R (98) 1 (*Recommendation № R (98) 1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation*) [2], Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Про медіацію в цивільних справах» R (2002) 10 (*Recommendation R (2002) 10 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in civil matters*) [3], а також «Зелена книга» про альтернативне врегулювання спорів у цивільному та комерційному праві (*Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law*) [4]. В 2004 році розроблено і прийнято Європейський кодекс поведінки медіатора (*European Code of Conduct for Mediators*) [5].

Суттєвим кроком щодо впровадження медіації в Європейському правовому просторі було прийняття в 2008 році Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи «Про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських справах» (*Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters*, далі – Директива 2008/52/ЄС), що містить зобов'язання держав-членів ЄС щодо впровадження законів та інших нормативних актів, які необхідні для належного виконання положень цієї Директиви [6].

В пункті 8 преамбули Директиви 2008/52/ЄС визначено, що її положення повинні стосуватися виключно медіації в справах міжнародного характеру, проте немає ніяких перешкод для використання державами – членами ЄС таких положень стосовно процесу медіації на національному рівні. Як зазначається у звіті Європейської комісії щодо реалізації Директиви 2008/52/ЄС, вона мала значний вплив на законодавство багатьох держав-членів. Так, крім встановлення певних ключових вимог до використання посередництва в трансграничних справах, що стосуються цивільних і комерційних питань, Директива дала імпульс ширшому впровадженню медіації також у внутрішньому контексті в ЄС, зокрема Директива ініціювала в низці держав-членів ЄС створення відповідних національних законодавчих рамок, що регулюють медіацію [7]. Так, у Чехії реалізація цієї Директиви спричинила прийняття в 2012 році Закону № 202/2012 «Про медіацію і внесення змін до деяких законів» (*Zákon o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)*) [8]. Закон № 202/2012 «Про медіацію і внесення змін до деяких законів» (далі – Закон про медіацію) регулює загальні питання медіації, що проводиться зареєстрованими медіаторами, як то ініціювання та закінчення медіації, вимоги до угоди про медіацію, загальні вимоги до діяльності медіатора (незалежність, безсторонність, конфіденційність), питання оплати послуг медіатора, питання, пов'язані із регулюванням діяльності медіаторів, веденням реєстру медіаторів, складанням кваліфікаційних іспитів, притягненням медіаторів до відповідальності. Також Законом про медіацію з метою його реалізації вносяться зміни до деяких законодавчих актів, зокрема до Цивільного процесуального кодексу Чехії (далі – ЦПК Чехії), щодо питань проведення медіації в цивільних справах.

На відміну від Чехії, національній правовій системі Польщі медіація в цивільно-правових відносинах була знайома ще до прийняття Директиви 2008/52/ЄС. У Польщі законодавство про медіацію в цивільних справах було прийнято в 2005 році шляхом внесення змін до Цивільного процесуального кодексу Польщі (далі – ЦПК Польщі). Так, ЦПК Польщі містить загальні норми щодо процедури медіації, детально не регламентуючи процес її проведення (ст.ст. 183-1–183-15, 436, 445-2, 570-2 ЦПК Польщі) [9]. Зокрема, кодексом врегульовано питання добровільності проведення медіації, вимог до медіатора, конфіденційності медіації, неупередженості медіатора, ініціювання медіації, організації її проведення та обрання медіатора, витрат на проведення медіації, примусового виконання угод за результатами медіації, вимоги до процесуальних документів щодо медіації, а також особливості медіації в справах, що впливають із сімейних відносин. Загалом сам процес медіації регулюється угодою сторін і медіатора, а також правилами процедури медіації, прийнятими організацією медіаторів.

Як зазначається у статті 1 Директиви 2008/52/ЄС, вона спрямована на полегшення доступу до альтернативного вирішення спорів та сприяння мирному врегулюванню правових конфліктів шляхом заохочення використання медіації і забезпечення балансу між медіацією і судовими процедурами. Зазначена мета має бути досягнута за умови виконання державами-членами основних вимог Директиви 2008/52/ЄС щодо регулювання медіації. Пропонуємо розглянути ці вимоги Директиви та їх реалізацію в національних законодавствах Польщі та Чехії.

Забезпечення якості медіації (ст. 4 Директиви 2008/52/ЄС): держави-члени мають сприяти і заохочувати розроблення і дотримання добровільних кодексів поведінки медіаторами та організаціями, що надають послуги з медіації, інших ефективних механізмів контролю в сфері надання медіаційних послуг, а також сприяти початковому навчанню та підвищенню кваліфікації медіаторів із метою забезпечення проведення медіації ефективним, об'єктивним і компетентним чином щодо сторін.

Національними законодавцями більшості держав-членів ЄС створено інституційну та правову основу для забезпечення механізму контролю за якістю послуг із медіації. Зокрема, у Польщі у 2005 році було засновано Громадську раду з альтернативного вирішення спорів (консультативний орган при Міністерстві юстиції), яка з моменту заснування грає важливу роль у просуванні ідей медіації в цивільно-правових справах та зв'язку між урядом, судовою системою і медіаційною спільнотою. Яскравим прикладом співпраці є відкриття офісів координаторів з медіації в кожному регіональному суді, 8 апеляційних судах і 6 районних судах. Метою діяльності таких координаторів (це діючі судді) є налагодження контактів та співпраці з медіаторами, організація зустрічей, обговорення з медіаторами труднощів, що виникають у процесі інтеграції та проведення медіації. У національному законодавстві Польщі відсутні норми про акредитацію медіаторів. Питаннями акредитації займаються окремі організації медіаторів. Однак Громадською радою з альтернативного вирішення спорів прийнято низку рекомендаційних документів: Стандарти проведення медіації (2006 р), Стандарти з підготовки медіаторів (2007 р), Кодекс етики польських медіаторів (2008 р). Питаннями контролю якості підготовки медіаторів займаються самі освітні організації в сфері медіації, а також організації медіаторів, які здійснюють акредитацію своїх медіаторів. Нині різні організації медіаторів мають власні правила акредитації, а також стандарти освіти, в тому числі передбачають обов'язковість підвищення кваліфікації медіаторами [10].

Медіатором в цивільних справах, за винятком сімейних, може бути будь-яка особа з повною правотою та дієздатністю (ст. 183-2 § 1 ЦПК Польщі). Діючі судді відповідно до ст. 183-2 § 2 ЦПК Польщі не можуть виступати в ролі

медіаторів. До медіаторів в сімейних спорах встановлені додаткові вимоги (ст. 436 § 4 ЦПК Польщі): наявність професійної освіти в галузі психології, освіти, соціології або права; володіння знаннями та навичками щодо врегулювання конфліктів.

У Чехії Законом про медіацію врегульовано діяльність акредитованих медіаторів, занесених до Реєстру медіаторів. Закон про медіацію виокремлює акредитованих медіаторів двох видів: акредитовані медіатори, діяльність яких контролюється Міністерством юстиції Чехії та медіатори-адвокати, діяльність яких регулюється і контролюється Чеської асоціацією адвокатів.

Міністерством юстиції Чехії організовується складання кваліфікаційного іспиту для осіб, які є кандидатами на акредитацію, проводиться акредитація медіаторів і ведеться Реєстр акредитованих медіаторів. Для надання послуг з медіації в спорах, що виникають з сімейних відносин, медіатор має додатково скласти спеціальний іспит, і до Реєстру медіаторів має бути внесено відомості про його кваліфікацію як медіатора в сфері сімейних відносин. Відповідно до розділу 19 Закону Чехії про медіацію громадянин іншої держави-члена ЄС може тимчасово або разово в якості відвідуючого медіатора надавати послуги медіації в Чехії відповідно до положень і умов, викладених в цьому законі. Такий медіатор має бути зареєстрований в Реєстрі медіаторів Міністерства юстиції Чехії та дотримуватися Закону Чехії про медіацію [11].

Забезпечення права суду пропонувати сторонам звернення до медіації (ст. 5 Директиви 2008/52/ЄС): суд, який розглядає справу, може, якщо це є доцільним і з урахуванням всіх обставин справи зажадати від сторін вдатися до медіації для вирішення їх спору. Суд також може запросити сторони взяти участь в інформаційній сесії з питань застосування медіації, якщо такі сесії проводяться і легкодоступні.

Повноваження суду з підтримки медіації є одним із принципів цивільного процесу Польщі і закріплено в статті 10 ЦПК Польщі, згідно з якою у тих випадках, коли врегулювання є прийнятним, суд у кожній справі прагне до врегулювання спору, зокрема, шляхом спонукання сторін до медіації. Відповідно до цивільного процесуального законодавства суддя має право направити на медіацію будь-які цивільні справи, включаючи сімейні, трудові та комерційні спори, якщо у них можливе укладання угоди сторін. Це може відбуватися як з ініціативи однієї чи обох сторін, так і з ініціативи суду (але згода сторін є обов'язковою) на будь-якій стадії розгляду (ст. 183-1 § 2, ст. 183-8 § 1 ЦПК Польщі). Так, наприклад, за наявності медіаційного застереження в договорі і заяви відповідача до початку судового розгляду про заперечення проти судового розгляду з посиланням на таке застереження, суд зобов'язаний зупинити розгляд і направити сторони на медіацію (ст. 202-1 ЦПК Польщі). Суд також може направити сторони на інформаційну зустріч з питань медіації (ст. 183-8 § 4 ЦПК Польщі).

Певні особливості має в Польщі медіація в сімейних спорах. Так, суд вправі запропонувати медіацію на будь-якому етапі розгляду у справі про розлучення і про здійснення батьківських прав. У разі якщо сторони не можуть самі обрати медіатора, суддя призначає медіатора зі списків медіаторів, що подаються в суди організаціями медіаторів (ст.ст. 436, 445-2, 570-2 ЦПК Польщі).

Відповідно до § 99 ЦПК Чехії суд зобов'язаний, якщо це доцільно з урахуванням характеру спору, інформувати сторони про можливість медіації. Згідно із §100 ЦПК Чехії, якщо це доцільно, суд може зобов'язати сторони до участі у інформаційній зустрічі з питань медіації із акредитованим медіатором. Тривалість такої першої обов'язкової інформаційної зустрічі з питань медіації не повинна перевищувати трьох годин. Якщо сторони не дійдуть згоди щодо кандидатури медіатора, суд призначає

його із реєстру медіаторів. Рішення суду про призначення першої зустрічі із медіатором не підлягає оскарженню в апеляційному порядку (§ 202 ЦПК Чехії) [12].

Забезпечення виконання угод, досягнутих в результаті медіації (ст.6 Директиви 2008/52/ЄС): Держави – члени ЄС повинні гарантувати сторонам або одній зі сторін за згоди іншої сторони можливість вимагати виконання змісту письмової угоди, досягнутої в результаті медіації. Зміст такої угоди має визнаватися таким, що підлягає виконанню, за винятком випадків, коли, в рамках даної справи, зміст такої угоди суперечить законодавству тієї держави – члена ЄС, в якому було пред'явлено відповідну вимогу, або законодавство цієї держави – члена ЄС не передбачає виконання такої угоди. Угода може бути визнано такою, що підлягає виконанню судом або іншим уповноваженим органом за допомогою постанови або рішення суду або застосування іншого автентичного інструменту (наприклад, нотаріального сертифікату) відповідно до законодавства держави – члена ЄС, в якому було висунуто відповідну вимогу.

ЦПК Польщі встановлено, що суд може затвердити угоду сторін, досягнуту на позасудовій медіації (якщо вона не порушує встановлені законодавчі вимоги), що дає право на примусове виконання такої угоди. Зазначена процедура проводиться за клопотанням сторони, при цьому згода іншої сторони не вимагається. У разі ж досягнення врегулювання спору в процесі судової медіації угода затверджується печаткою суду без додаткових клопотань сторін або затверджується судовим рішенням в залі судового засідання. Суд відмовляється завірити печаткою або затвердити угоду за результатами медіації в цілому або частково, якщо її зміст суперечить закону або принципам соціального співіснування, вона укладена з метою обійти закон, викладена неявно чи містить суперечності. Угода, досягнута за результатами позасудової медіації і затверджена судом має таку ж юридичну силу як і угода, укладена в суді (ст.ст. 183-14 – 183-15 ЦПК Польщі).

Згідно із § 67 ЦПК Чехії суд приймає рішення про затвердження угоди за результатами медіації протягом 30 днів після проведення процедури медіації.

Забезпечення конфіденційності медіації (ст. 7 Директиви 2008/52/ЄС): Держави – члени ЄС повинні гарантувати, що, якщо сторони не визначать інші, ні медіатори, ні особи, які беруть участь в організації та проведенні медіації, не будуть притягуватися до дачі показань у цивільних і комерційних судових або арбітражних розглядах щодо інформації, отриманої ними по ходу або в зв'язку з проведенням процесу медіації, за винятком випадків, коли вона є необхідною з урахуванням державної політики відповідної держави – члена ЄС, зокрема, коли це необхідно для захисту інтересів дітей або для запобігання нанесення шкоди фізичному або психологічному здоров'ю особи; або розкриття змісту угоди, досягнутої в результаті медіації, необхідно для виконання даної угоди.

За законодавством Польщі медіатор, сторони та інші особи, які беруть участь у процедурі медіації, зобов'язані зберігати в таємниці відомості, про які вони дізналися в зв'язку з медіацією. Сторони можуть звільнити медіатора та інших осіб, які беруть участь в медіації від цього зобов'язання (ст. 183-4 § 2 ЦПК Польщі). При цьому медіатор не може бути допитаний судом як свідок, за винятком випадку, коли сторони звільняють його від обов'язку конфіденційності (ст. 251-1 ЦПК Польщі). Норми про конфіденційність також поширюються на протокол медіатора, який він зобов'язаний подавати в суд, якщо медіація проводиться за направленням суду. Крім того, інформація, повідомлена сторонами в процесі медіації, не може в подальшому бути використана в судовому розгляді і не може бути прийнята судом як доказ (ст. 183-4§ 3 ЦПК Польщі).

У Чехії питання дотримання конфіденційності медіатором врегульовано розділом 9 Закону про медіацію. Так,

медіатор повинен зберігати конфіденційність усіх відомостей, які стали йому відомі у зв'язку з підготовкою та проведенням медіації, навіть після того, як він був виключений з Реєстру медіаторів. Ця вимога застосовується також, якщо договір про медіацію не було укладено. Сторони спору можуть звільнити медіатора від обов'язку конфіденційності. Право звільнити медіатора від обов'язку конфіденційності переходить до законного представника сторони у разі смерті, оголошення смерті або припинення сторони спору. Медіатор не пов'язаний обов'язком дотримання конфіденційності тією мірою, якою це необхідно для розгляду в суді або іншому компетентному органі справи щодо спору, що виник за результатом діяльності медіатора між ним і стороною спору або її законним представником, а також тією мірою, якою це необхідно для його захисту в межах здійснення нагляду за діяльністю медіатора або в дисциплінарному провадженні щодо нього.

Час проведення процедур медіації не включається до строку позовної давності (ст. 8 Директиви 2008/52/ЄС): Держави – члени ЄС повинні гарантувати, що у сторін, які вдаються до медіації у спробі врегулювати свій спір, після цього не виникнуть перешкоди для ініціювання судових або арбітражних процедур щодо їх конфлікту через закінчення строку позовної давності за час проведення процедури медіації.

За цивільним законодавством Польщі з початком проведення процедури медіації (фіксується протоколом медіатора) перебіг строку позовної давності переривається (ст. 123 § 1 п. 3 Цивільного кодексу Польщі [13]). Подібні за змістом норми містять § 647 Цивільного кодексу Чехії [14].

Загалом, як зазначає Європейська комісія, реалізація Директиви 2008/52/ЄС відіграла велику роль в поширенні процедури медіації в Європейському правовому просторі. Зокрема, була збільшена інформованість національних законодавців щодо переваг медіації; Директива ініціювала створення відповідних національних законодавчих рамок, що регулюють медіацію, був зроблений важливий крок у сприянні доступу до альтернативного врегулювання спорів і досягнення збалансованого взаємозв'язку між медіацією і судовим розглядом.

Водночас не можна не зазначити, що в національній правовій практиці розглянутих країн мають місце певні складнощі щодо функціонування національних систем медіації, які пов'язуються головним чином з такими причинами, як відсутність медіаційної «культури» в державах-членах; низький рівень інформованості про медіацію; недостатнє функціонування механізму контролю якості підготовки та роботи медіаторів. Як зазначається у звіті Єврокомісії, достатньо рідкісною є практика пропозицій суду сторонам звернутися до медіації, оскільки досить часто навіть судді не знають про можливості медіації або ж не довіряють їй. Як варіант подолання цієї проблеми існують обґрунтовані пропозиції щодо закріплення на рівні закону серед вимог до позовної заяви необхідність зазначати про спроби звернення до медіації. Ця вимога буде нагадувати про необхідність звернення сторін до медіації як суддям, так і юристам, адвокатам, які консультують сторони чи готують документи до суду. Також

висловлено пропозицію передбачити в законі обов'язкові інформаційні сесії з питань медіації [7].

Держави-члени ЄС намагаються сприяти застосуванню судової медіації, запроваджуючи фінансові стимули для сторін шляхом зменшення чи повного відшкодування судових витрат, або ж запроваджують фінансові санкції як засіб сприяння зверненню до медіації. Наприклад, Польським законодавством встановлена можливість негативних наслідків для сторін у разі їх відмови від проведення медіації. Так, на сторону, яка «неналежним чином або очевидно неправильно поводить себе», можуть бути покладені судові витрати по справі, зокрема, в тому випадку, якщо сторона необґрунтовано ухиляється від участі в процедурі медіації, хоча раніше погодилася на це (ст. 103 ЦПК Польщі). Також Польським законодавством встановлено і позитивне стимулювання звернення до процедури медіації: в разі досягнення угоди за результатами медіації у випадку проведення судової медіації суд ухвалює повернути стороні $\frac{3}{4}$ судового збору, сплаченого при поданні позову (ст. 79 п.2- а) Закону Польщі «Про судові витрати в цивільних справах» [15]. Відповідно до § 150 ЦПК Чехії якщо сторона необґрунтовано відмовляється бути присутньою на ініційованій судом першій зустрічі з медіатором, суд може повністю чи частково покласти на неї судові витрати по справі.

Як бачимо, правові норми, що регламентують інститут медіації, досить успішно інтегровано в процесуальне законодавство держав-членів ЄС, медіація може існувати і застосовуватися як особлива форма врегулювання спорів на рівні і у взаємозв'язку із судовим розглядом. Більше того, зарубіжний досвід, який уже мають держави-члени ЄС у застосуванні інституту медіації для врегулювання цивільно-правових спорів, є більшою мірою позитивним. Європейські правники погоджуються з тим, що медіація (посередництво) як особливий засіб альтернативного дружнього врегулювання правового конфлікту є досить ефективним і слугує таким основним цілям, як розширення доступу до правосуддя, процесуальної економії та впливу на поведінку суб'єктів цивільно-правових відносин. Як доказ визнання Європейським співтовариством ефективності інституту медіації в цивільно-правових справах і подальше впровадження способів альтернативного вирішення спорів можна розглядати прийняття Директиви 2013/11 / ЄС про альтернативне вирішення спорів у сфері захисту прав споживачів (*Directive 2013/11/EU on alternative dispute resolution for consumer disputes*) [16] та Регламенту (ЄС) № 524/2013 про онлайн-врегулювання спорів у сфері захисту прав споживачів (*Regulation (EU) No 524/2013 on online dispute resolution for consumer disputes*) [17], якими вирішуються питання альтернативного врегулювання спорів у сфері захисту прав споживачів і регламентовано створення Інтернет-платформи для врегулювання таких спорів. Зважаючи на обмеженість обсягу наукової статті, зазначені правові акти та досвід їх реалізації можуть бути напрямом подальших теоретичних досліджень інституту медіації, що, на нашу думку, буде мати позитивне значення як для науки цивільного процесу, так і для законотворчої діяльності та практики судового та позасудового вирішення спорів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про медіацію: проект Закону від 19 травня 2020 р. № 3504 / *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 25.03.2021).
2. Recommendation № R (98) 1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation. URL: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (дата звернення: 25.03.2021).
3. Recommendation R (2002) 10 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in civil matters. – URL: <https://rm.coe.int/16805e1f76> (дата звернення: 25.03.2021).
4. Green paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law. – URL: http://www.arbitration-adr.org/activities/profwork/pdf_files/greenpaper1.pdf (дата звернення: 25.03.2021).
5. European Code of Conduct for Mediation Providers. Ad adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ, Strasbourg, 3–4 December 2018 – URL: <https://rm.coe.int/cepej-2018-24-en-mediation-development-toolkit-european-code-of-conduc/1680901d6c> (дата звернення: 25.03.2021).

6. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters // Official Journal of the European Union, L 136, 24.5.2008, p. 3–8. – URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj> (дата звернення: 25.03.2021).
7. Report from the commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters: COM/2016/0542 final. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2016%3A542%3AFIN> (дата звернення: 25.03.2021).
8. Zákon o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci): Zákon č. 202/2012 Sb. – URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-202> (дата звернення: 25.03.2021).
9. Kodeks postępowania cywilnego: Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Dz.U. z 2016 poz. 1822. – URL: <https://www.lexlege.pl/kodeks-postepowania-cywilnego/> (дата звернення: 25.03.2021).
10. Mediation in Member States – Poland. – URL: https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-pl-en.do?member=1 (дата звернення: 25.03.2021).
11. Mediation in Member States – Czech Republic. – URL: https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-cz-en.do?member=1 (дата звернення: 25.03.2021).
12. Občanský soudní řád: Zákon č. 99/1963 Sb. – URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99> (дата звернення: 25.03.2021).
13. Kodeks cywilny: Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r.: Dz.U. 2017.0.459 t.j. – URL: <https://www.lexlege.pl/kodeks-cywilny/> (дата звернення: 25.03.2021).
14. Zákon občanský zákoník: Zákon č. 89/2012 Sb. – URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89> (дата звернення: 25.03.2021).
15. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych: Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r.: Dz.U. 2016.0.623 t.j. – URL: <https://www.lexlege.pl/ustawa-o-kosztach-sadowych-w-sprawach-cywilnych/> (дата звернення: 25.03.2021).
16. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Directive on consumer ADR) // Official Journal of the European Union, L 165, 18.6.2013, p. 63–79. – URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2013/11/oj> (дата звернення: 25.03.2021).
17. Regulation (EU) No 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Regulation on consumer ODR) // Official Journal of the European Union, L 165, 18.6.2013, p. 1–12. – URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/524/oj> (дата звернення: 25.03.2021).